

27. Elintarvikekeskus

Elintarvikekeskuksen toiminnasta v. 1943 on sen toimitusjohtaja antanut seuraavan kertomuksen:

Yleiskatsaus. Jo viidettä vuotta jatkunut sota painoi leimansa maamme taloudelliseen elämään. Teollisuuden raaka-aineiden saanti kiristyi yhä, ja liikkeiden varastojen väheneminen vaikeutti tuotantoa ja kauppaa. Kun kuitenkin vähitellen oli opittu mukautumaan tilanteen aiheuttamiin poikkeuksellisiin oloihin, ja koska yleinen huoltotilanne, lähinnä paremman sadon ansiosta ja ulkomailta saadun elintarvikeavun turvin, oli huomattavasti parempi kuin edellisenä vuonna, selvittiin huoltovaikeuksista tyydyttävästi. Työvoiman puute saatiin lievennetyksi työvelvollisuuskutsuntojen ja vuosilomien käytön supistaminen avulla. Hintatason nousukin hidastui niin, että elinkustannusindeksi, joka vuoden alussa oli 181 oli vuoden loppuun mennessä kohonnut vain 197 pisteeseen eli 8.8 %, v:n 1942 nousun oltua 18.8 %.

Pääkaupungin huoltotilanne pysyi koko vuoden melko hyvänä. Niinpä esim. perunaa ei tarvinnut lainkaan panna kortille, ja lihaa saatettiin jopa varastoidakin kevättä varten. Ainoastaan kalan saanti näytti tuottavan vaikeuksia.

Elintarvikekeskuksen toiminta jatkui kertomusvuonna suunnilleen entiseen tapaan, lukuunottamatta eduskunnan päättämästä ja kaupunginvaltuuston esimerkillisesti toimeenpanemasta ilmaisesta kouluateriasta johtunutta lisääntynyttä työtä ja myyntiä.

Johtokunta. Elintarvikekeskuksen johtokuntaan kuuluivat v. 1943 seuraavat henkilöt: puheenjohtajana talousneuvos H. Gebhard, varapuheenjohtajana lääketieteenlisensiaatti U. Tötterman sekä jäseninä rouvat A. Huotari ja M. Kulonen sekä arkkitehti S. Lagerborg-Stenius. Rouva Huotarin saatua surmansa onnettomuudessa huhtikuun 15 p:nä kaupunginvaltuusto valitsi hänen tilalleen kirjaltaja A. Katran. Johtokunta kokoontui v. 1943 12 kertaa ja pöytäkirjain pykäläluku oli 121.

Toimitusjohtaja esitteli asiat johtokunnan kokouksissa. Ennen kokousten alkua ja niiden jälkeen puheenjohtaja neuvotteli toimitusjohtajan kanssa sekä kävi usein kokousten väliajoilla toimistossa neuvottelemassa laitoksen asioista.

Johtokunnan sihteerinä toimi toimitusjohtaja E. Sarkia.

Johtokunnan kokouksissaan päättämistä ja käsittelemistä asioista mainittakoon seuraavat:

Tammikuun 8 p:nä pidetyssä kokouksessa veloitettiin toimitusjohtaja oman virkansa ohella hoitamaan keskusperunavaraston isännöitsijän virkaa sekä määrättiin keskusvaraston toimihenkilö Y. Tuulos sanotun varaston hoitajaksi. Koulukeittojen hinta päätettiin tammikuun 1 p:stä lukien korottaa 2: 25 mk:ksi annokselta ja työtupien päivämuonahinta 12: 50 mk:ksi. Samoin päätettiin kaikille kuukausipalkkaa nauttiville ruokatehtaan ja ruokaloiden työntekijöille teettää uudet työpuvut. Lisäksi päätettiin esittää kaupunginhallitukselle, että keskusperunavarastoon järjestettäisiin talonmiehen asunto.

Kokouksessa helmikuun 1 p:nä päätettiin pyytää kaupunginarkkitehdiltä ehdotus ruokatehtaan muutos- ja laajennustöistä.

Maaliskuun 30 p:nä pidetyssä kokouksessa päätettiin pyytää kaupunginhallitukselta lupa saada myydä ylijäämäperunaa sitä haluaville.

Huhtikuun 17 p:nä pidetyssä kokouksessa päätettiin antaa kaupunginhallitukselle lausunto alemmpipalkkaisten viranhaltijain palkankorotusanomuksesta. Tilapäisten nais-työntekijäin kuukausi- ja tuntipalkkoja päätettiin samalla korottaa.

Toukokuun 13 p:nä pidetyssä kokouksessa päätettiin, ettei laitoksen henkilökuntaa voida osoittaa osaloman ajaksi työvoimaviraston määräämiin maataloustöihin. Kaupunginhallitukselle päätettiin tehdä esitys kaupunginarkkitehdin ehdottamien muutos- ja laajennustöiden suorittamisesta Helsinginkadun talossa n:o 24. Sen lisäksi päätettiin ryhtyä huolehtimaan sotasairaalan n:o 54 muonituksesta heinäkuun aikana, jolloin mainitun sairaalan keittiö oli korjauksen alaisena.

Heinäkuun 8 p:nä pidetyssä kokouksessa tehtiin alustava päätös seuraavan kulutuskauden perunan ja juurikkaiden varastoinnista sekä päätettiin juurikasvarastojen vuokraamisesta yksityisille tulevaa kulutuskautta varten. Lisäksi päätettiin tehdä esitys kaupunginhallitukselle kahdeksan uuden viran perustamisesta sekä kahden pääkeittäjän viran siirtämisestä 50 palkkaluokasta 47 palkkaluokkaan.

Elokuun 30 p:nä pidetyssä kokouksessa päätettiin, että Herttoniemen perunavaraston alivuokralaisilta peritään syyskuun 1 p:stä 1943 toukokuun 31 p:ään 1944 säilytysvuokraa 3 p kilolta kuukaudessa. Kansakoulujen johtokunnalle päätettiin ehdottaa, että kouluaterian hinta lokakuun 1 p:stä lukien hyväksyttäisiin 2:50 mk:ksi annokselta. Samalla hyväksyttiin toimitusjohtajan laatima ehdotus elintarvikekeskuksen talousarvioksi v. 1944.

Syyskuun 24 p:nä pidetyssä kokouksessa päätettiin perunahankinnoista sekä merkittiin tiedoksi, että kaupunginhallitus oli myöntänyt 99 000 mk:n suuruisen määrärahan Helsinginkadun talon n:o 24 kiireellisiä korjaustöitä varten. Samoin merkittiin tiedoksi, että elintarvikekeskuksen ja työtupien yhteinen puhelinkeskus oli täytynyt luovuttaa lainaksi työvoimavirastolle ja tilalle oli saatu pienempi keskus. Lisäksi päätettiin ryhtyä käyttämään työvoimana Herttoniemessä Uudenmaan I työvoimapiirin tarjoamia erikoisleiriläisiä.

Marraskuun 6 p:nä pidetyssä kokouksessa merkittiin tiedoksi, että kaupunginhallitus oli oikeuttanut elintarvikekeskuksen järjestämään huoneistossaan It. Alppirinteen 1:ssä uuden virkamiesruokalan. Samalla ilmoitettiin, että koko laitoksen henkilökunta oli suostunut alistumaan kaupunginvaltuuston toukokuun 12 p:nä 1943 viranhaltijain ja työntekijäin eläkesäännön muuttamisesta tekemiin päätöksiin.

Joulukuun 27 p:nä pidetyssä kokouksessa ilmoitettiin, että puheenjohtaja oli suorittanut keskuskauppakamarin ansiomerkkien jaon. Merkkejä saivat seuraavat toimihenkilöt: 25 vuoden palveluksesta tarjoilija M. Knut; 20 vuoden palveluksesta ruokalankassanhoitaja F. Forsman, keittiöapulainen M. Jokinen, emännöitsijä H. Kaisko, apulaiskeittäjät F. Lindholm ja H. Nurminen, keittiöapulainen M. Ruotsalainen, apulaiskeittäjä A. Siren sekä ruokalanhoitaja O. Tapola.

Henkilökunta. Toimitusjohtajana toimi herra E. Sarkia. V. 1943 oli elintarvikekeskuksen palveluksessa yhteensä 287 henkilöä, joista kuitenkin oli samanaikaisesti työssä enintään 167 henkilöä. Vuoden lopussa oli laitoksen palveluksessa 104 henkilöä, niistä 51 sääntöpalkkaisia.

Toimipaikat. V. 1943 oli elintarvikekeskuksella, lukuunottamatta toimitalossaan Helsinginkadun 24:ssä sijaitsevaa toimistoa, keskusvarastoa, ruokatehdasta ja myymälää, seuraavat varastopaikat: marja- ja perunavarasto Katariinankadun 2:ssa, kala-, peruna- ja lihavarasto teurastamossa sekä keskusperunavarasto Herttoniemessä.

Ruoanjakelupaikkoja oli vuoden lopussa kaikkiaan 14, nimittäin ruokala Katariinankadun 2:ssa, virkamiesruokalat Sofiankadun 1:ssä ja It. Alppirinteen 1:ssä, rakennustoimiston konepajan ruokala Hämeentien 87:ssä, kaasutehtaan ruokala Sörnäisissä, Raitiotie ja omnibus oy:n ruokalat Mannerheimintien 74:ssä ja Hämeentien 84—86:ssa, sähkölaitoksen ruokala Pienen Robertinkadun 1—3:ssa, huoltoviraston ruokala Siltaasaarekadun 3:ssa, Herttoniemen ruokala, Hietarannan kahvila, Uunisaaren kahvila, Pihlajasaaren kahvila sekä Pallokentän kahvila. Näistä avattiin kertomusvuonna huoltoviraston ruokala maaliskuun 2 p:nä, Pihlajasaaren kahvila kesäkuun 20 p:nä ja Alppirinteen ruokala syyskuun 9 p:nä.

Kertomusvuoden aikana johtokunta teki kaupunginhallitukselle perustellun esityksen ruokatehtaan laajennus- ja muutostöistä, mutta kaupunginhallitus myöntyi ainoastaan perunankuorimon laajentamiseen sekä muutamiiin vähäisiin muutostöihin. Herttoniemen perunavarastossa suoritettiin niinikään erinäisiä korjaus- ja muutostöitä.

Raaka-aineiden jakelu kaupungin laitoksille ja yksityisille. Elintarvikekeskuksen toimesta jaettiin entiseen tapaan n.s. kuivaa muonaa huoltolautakunnan avunsaajille Helsinginkadun 24:ssä sijaitsevassa jakelupaikassa. Niinikään toimitettiin ruoka-aineita 4

sairaalalle, 10 opetuskeittiölle, 5 lastenkodeille, 36 lastentarhalle ja 27 kesäsiirtolalle. Kaupunginhallituksen luvalla ruoka-aineiden jakelu ulotettiin käsittämään lisäksi seuraavat laitokset: poliisilaitos, sielullisesti sairaiden vastaanottoasema, Koteja kodittomille lapsille yhdistyksen laitokset, Kallion lastenkoti, Töölön lastenkoti, Pippingsköldin hoitola, von Schantzin lastenseimi, Brita Maria Renlundin lastenseimi, Töölön lastenseimi, Ensi koti sekä Puodinkylän naistyöleiri.

Valmiin ruoan valmistelu ja jakelu. Elintarvikekeskuksen ruokatehtaassa valmistettiin ruokaa, paitsi 14 omaa ruokalaa ja kahvilaa varten, myöskin kaupungin kansakouluille, oppi- ja ammattikouluille, puolustuslaitokselle sekä useille yksityisille joukkotilaaajille. Kansakoulukeittojen lukumäärä lisääntyi jonkin verran syystä, että Helsingissä ryhdyttiin jakamaan aterioita kaupungin kustannuksella kaikille kansakoululapsille. Koulukeittoja jaettiin kertomusvuonna yhteensä 2 310 316 annosta, joista 23 kansakouluun 1 513 927 annosta ja 33 oppikouluun 796 389 annosta. Helsingin suojeluskuntapiirin alaisille yksiköille, ilmasuojelumuodostelmille ja sotasairaaloille huollettiin yhteensä 162 698 ruokintapäivän muona.

Valmista ruokaa lähetettiin edelleen seuraaville laitoksille ja tehtaille: kaupungin työtuville, lastensuojelulautakunnan alaisille laitoksille, Ebeneserkodille, Käpylän ruotsinkieliselle lastentarhalle, Mariayhdistyksen vanhainkodille, Suomen palloliitolle, Suurtalkoot yhdistykselle, Nuorten talkootoimikunnalle, kaupungin vesijohtolaitokselle, Yhdistyneille villatehtaille, Teollisuuspiirin esikunnalle, Kustannus oy. Otavalle, Pukimo Kankaiselle, Oy. Shell ab:lle, Helsingin sikkikutomo oy:lle, Tukkuutuote oy:lle, Työväen säästöpankille sekä Valonheitinkorjaamolle.

Keskusperunavarasto. Elintarvikekeskus oli mahdollisen elintarvikepulan varalta varastoinut Herttoniemen keskusperunavarastoon ja laitoksen muihinkin varastoihin huomattavat määrät perunaa ja muita juurikasveja. Kun sitten keväällä ilmeni, että elintarviketilanne olikin kehittynyt odotettua suotuisampaan suuntaan, oli laitoksen kaupunginhallituksen luvalla ryhdyttävä myymään alihintaan lähinnä perunaa ja lanttua. Suurin vaikeuksin saatiinkin varasto myydyksi siemenperunaksi ja yleiseen kulutukseen, mutta valtaosa ylijäämästä täytyi myydä alihintaan perunajauhotehtaille. Tavaraa pääsi myös sijoitusvaikeuksien ja varastosuojan lämpimyyden takia jonkin verran pilaantumaan. Lähinnä näistä syistä aiheutuikin perunavarastosta melkoinen tappio. Perunavarastossa säilytettiin yli talven myös sen alivuokralaisten, Osuusliike Elannon ja Elintarvikevarikko 1:n perunaa.

Perunaa myytiin ja kulutettiin v. 1943 yhteensä 2 565 783 kg, josta perunajauhotehtaille myytiin 460 174 kg.

Jo hyvissä ajoin ennen uutta satoa ryhdyttiin suunnittelemaan seuraavan kulutuskauden perunan ja juurikkaiden varastoimista, ja päätettiin tällöin varastoida laitoksen omaa tarvetta sekä kaupungin muiden laitosten ja yleisen kulutuksen tarvetta varten n. 2 milj. kg perunaa ja jonkin verran muita juurikkaita. Niinikään päätettiin tarjota yksityisille laitoksille tilaisuus sijoittaa tavaraa Herttoniemeen.

Elintarvikekeskuksen toimesta hankittiin syksyllä 1943 Herttoniemen varastoon 1 849 536 kg perunaa, 71 005 kg lanttua, 25 119 kg porkkanaa ja 21 313 kg kaalia. Kaupungintalon kellareihin sijoitettiin 111 997 kg perunaa, teurastamon pommisuojaan kesäsäilytystä varten 66 571 kg ja Helsinginkadun 24:ssä olevaan varastoon 159 346 kg. Kaiken kaikkiaan hankittiin laitokselle syksyllä perunaa ja muita juurikkaita yhteensä 2 314 223 kg. Muiden varastojien tavaraa ahdettiin varastoon 1 760 626 kg.

Tärkeimpien tarvikkeiden hankintamäärät olivat seuraavat:

Tarvike	1942 kg	1943 kg	Tarvike	1942 kg	1943 kg
Leipää	145 205	92 043	Suolakalaa	50 606	21 121
Jauhoja	90 574	69 418	Marjoja	25 442	10 000
Suurimoita ja hiutaleita .	75 994	66 249	Kuivia vihanneksia ..	24 375	5 500
Sokeria	39 620	5 794	Perunaa	2 430 511	2 187 450
Kahvinkorviketta ja vastiketetta	2 450	2 300	Lanttua	660 901	80 341
Lihaa	57 038	29 584	Porkkanaa	82 358	25 119
Voita y.m. ravintorasvoja	10 757	6 650	Kaalaa	66 928	21 313

Maitoa ja piimää hankittiin v. 1942 373 849 l ja v. 1943 397 674 l.

Tulot ja menot. Elintarvikekeskuksen tulot v. 1942 ja v. 1943 jakautuivat seuraaviin eriin.

Tuloerä	1942	1943
	Mk	Mk
Sairaalat	377 112: 65	276 488: 25
Huoltotoimi	1 470 135: 25	1 176 737: 70
Lastensuojelu	343 565: 30	351 533: 50
Kansakoulut	3 010 431: 10	3 748 885: 45
Valmistavat ammattikoulut	119 947: —	174 036: 50
Opetuskeittiöt	40 447: 45	62 530: 65
Lastentarhat	537 304: 35	695 722: 20
Muut laitokset	113 438: 50	174 672: 55
Ruokalat	5 102 594: 25	4 710 692: 80
Kahvilat	171 786: 70	242 601: 45
Muu ruoanjakelu	5 765 380: 60	5 605 585: 25
Muu liikevaihto	1 070 072: 30	3 707 336: 85
Luontoisetujen korvaukset	415 597: 85	519 396: 25
Yhteensä	18 537 813: 30	21 446 219: 40

V. 1943 oli tuloja raaka-aineiden myynnistä 5 595 790: 35 mk, ruoanvalmistelusta 15 165 128: 95 mk ja muusta liikevaihdosta 685 300: 10 mk. V. 1942 kertyi vastaavasti 3 089 537: 30 mk, 15 032 298: 05 mk ja 415 977: 95 mk.

Eri menoeriin määrärahat ja kustannukset jakautuivat v. 1943 seuraavasti:

Menoerä	Talousarvion mukaan, mk	Tilien mukaan, mk	Säästö (+) tai ylitys (—), mk
Palkkiot	¹⁾ 14 375: —	14 375: —	—
Sääntöpalkkaiset virat	²⁾ 1 645 906: 80	1 630 263: 80	+ 15 643: —
Tilapäistä työvoimaa	³⁾ 1 934 839: 05	1 891 076: 60	+ 43 762: 45
Vuokra	1 383 110: —	1 463 646: 45	— 80 536: 45
Vedenkulutus	41 600: —	47 522: 65	— 5 922: 65
Lämpö	432 500: —	498 289: 20	— 65 789: 20
Valaistus	76 250: —	77 982: 90	— 1 732: 90
Kaluston hankinta	120 000: —	486 097: 60	— 366 097: 60
Kaluston kunnossapito	90 000: —	134 735: 40	— 44 735: 40
Tavaraostot	12 000 000: —	12 997 327: 30	— 997 327: 30
Käyttövarat	350 000: —	865 604: 25	— 515 604: 25
Korjaukset	25 000: —	25 000: —	—
Yhteensä	18 113 580: 85	20 131 921: 15	— 2 018 340: 30

Vertailun vuoksi mainittakoon, että elintarvikekeskuksen menot v. 1942 nousivat 15 162 810: 80 mk:aan. Voittoa kertyi siis v. 1942 3 375 002: 50 mk ja v. 1943 1 314 298: 25 mk.

¹⁾ Tähän sisältyy vuoden kuluessa myönnettyjä lisämäärärahoja 2 375 mk. — ²⁾ S:n 600 446: 80 mk. — ³⁾ S:n 262 711: 05 mk.